

พัฒนาการของ “ขบวนการสังคมนิยม” ในประเทศไทย หลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2526*

พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม**

ความนำ

ผู้เขียนศึกษา “ขบวนการสังคมนิยม” ในฐานะที่เป็นตัวเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในสังคมไทยในรูปของการส่งผ่านทางความคิดอุดมการณ์ที่แปลกใหม่ จากจารีตเดิมของสังคมไทยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความไม่สมดุลงานทางสังคม ขบวนการสังคมนิยม นั้น ผู้เขียนได้ให้คำจำกัดความอย่างกว้าง ๆ โดยพื้นฐานคือ ขบวนการที่มีแนวคิดมาร์กซิสต์เป็นหลัก เชื่อในระบบที่สังคมนิยมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและปัจจัยการกระจายรายได้ร่วมกัน ผู้เขียนใช้เป็นคำรวมในความหมายที่กว้างหลากหลายตั้งแต่สังคมนิยมเพื่อผืน สังคมนิยมแบบรัฐสวัสดิการ เป็นการศึกษานโยบายทางประวัติศาสตร์ ยุทธวิธี อุดมการณ์ การจัดตั้งองค์กรของขบวนการสังคมนิยม รวมทั้งอิทธิพลในหมู่ประชาชน ผู้เขียนยังได้แสดงให้เห็นว่าขบวนการสังคมนิยมในบางยุคบางสมัยมีลักษณะเป็นเสมือนพลังที่มีผลผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐอีกด้วย การศึกษาขบวนการสังคมนิยม

นี้ย่อมมีกระทำได้ควบคู่ไปกับการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ ถึงเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในแต่ละยุคสมัยว่า เป็นปัจจัยหนุนที่ทำให้แนวคิดสังคมนิยมเผยแพร่ หรือไม่ อย่างไร ทำไมในบางยุคบางสมัยจึงมีบรรยากาศที่ปฏิเสธ “ประชาธิปไตย”

วิธีการศึกษา : ศึกษาเน้นขบวนการสังคมนิยม โดยการมองขบวนการสังคมนิยมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ มีพัฒนาการที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข และปัจจัยทางประวัติศาสตร์ของสังคมใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็มีบทบาท อิทธิพลบางส่วนที่กำหนดทิศทาง นโยบาย ของรัฐบาลหรือรัฐ เช่นกัน

โดยได้แบ่งช่วงเวลาของการศึกษาออกเป็น 4 ช่วงเวลา คือ

1. ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2
2. สงครามโลกครั้งที่ 2 - สมัยจอมพลสฤษดิ์
3. จอมพลสฤษดิ์ - เหตุการณ์ 14 ตุลาคม
4. 14 ตุลาคม - ปัจจุบัน

* สรุปรจากผลงานวิจัย “การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องการก่อตัวพัฒนาการและผลกระทบของขบวนการสังคมนิยมในประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2526” เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2526

** อาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การเคลื่อนไหวของขบวนการและแนวคิด สังคมนิยมก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

แนวคิดสังคมนิยมในประเทศไทยไม่ได้เกิดจากการพัฒนาตามขั้นตอนทางประวัติศาสตร์ ไม่ได้เป็นผลมาจากการต่อสู้ทางชนชั้น แนวคิดสังคมนิยมเข้ามาในประเทศไทยด้วยการเผยแพร่จากประเทศจีนและเวียดนาม เป็นอุดมการณ์เล็กๆ ส่วนหนึ่งในโครงกรอบของอุดมการณ์ที่ครอบงำสังคมไทยคืออุดมการณ์ศักดินา

การที่ลัทธิสังคมนิยม เข้ามาในประเทศไทยผ่านทางจีนและเวียดนาม ก่อให้เกิดการกำหนดรูปแบบของลัทธิสังคมนิยมที่มีลักษณะพิเศษของไทย คือการผสมผสานลัทธิสังคมนิยมแบบมาอิลัม (Maoism) เข้ากับรูปการณ์จิตสำนึก แบบศักดินา

กล่าวในแง่นี้ ลัทธิสังคมนิยมที่เข้ามาในระบอบแรกนั้น ไม่มีนโยบายเข้าแทรกแซงกิจการภายในของไทย

แต่อย่างไรก็ดีท่าทีของขบวนการชาตินิยมคอมมิวนิสต์ได้เปลี่ยนไปด้วยการเริ่มเข้าแทรกแซงกิจการภายในประเทศ ในปี 2473 โดยถือเอาจากปีที่รัฐบาลยึดเอกสารเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่สำคัญที่มีชื่อว่า แถลงการณ์ฉบับร่างวิเคราะห์เศรษฐกิจ การปกครองสยาม และขั้นตอนในการจัดตั้งสมาคม ที่เขียนขึ้นโดยคณะกรรมการเผยแพร่พิเศษ พรรคคอมมิวนิสต์ทะเลจีนใต้ เอกสารฉบับนี้มีการวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไทยเป็นครั้งแรกด้วยแนวทางลัทธิมาร์กซิสม์ เรียกร้องให้ไม่เพียงแต่การโค่นล้มจักรวรรดินิยม ตั้งแต่ก่อนเท่านั้น ยังให้โค่นล้มพันธมิตรของจักรวรรดินิยม ซึ่งได้แก่ กษัตริย์ เจ้าที่ดิน และนายทุน เพื่อสถาปนารัฐของชนชั้นที่ไร้สมบัติอีกด้วย¹

เพื่อให้เข้าใจและเห็นภาพของการเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมคอมมิวนิสต์ทั้งเวียดนามและจีน ผู้เขียนจะขอกล่าวแยกให้เห็นการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

-คอมมิวนิสต์สายเวียดนาม เคลื่อนไหวในหมู่ผู้อพยพเวียดนามบริเวณภาคอีสาน ภายใต้ขบวนการชื่อ สันนิบาตปฏิวัติเวียดนาม (Vietnam Revolutionary League) ลักษณะการเคลื่อนไหวที่สำคัญและแตกต่างไปจากการเคลื่อนไหวของจีนคือ นักปฏิวัติเวียดนามได้ทำการเคลื่อนไหวให้การศึกษาลัทธิคอมมิวนิสต์แก่ชาวท้องถิ่นอีสาน เปิดโรงเรียนสอนลัทธิมาร์กซิสม์แก่คนไทยและเวียดนามที่ไม่มีการศึกษา โสจินห์เองเดินทางเคลื่อนไหวไปตามเมืองต่างๆ เช่น พิจิตร อุตรดิตถ์ นคร กทมฯ ในช่วงที่เดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ นั้น โสจินห์ได้ปลอมตัวเป็นพระ เผยแพร่แนวคิดทางการเมืองและสังคมแก่พระหนุ่มๆ²

การโฆษณาชวนเชื่อให้เลื่อมใสลัทธิคอมมิวนิสต์ของเวียดนามสะท้อนให้เห็นความสามารถในการดัดแปลงอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ให้เข้ากับสภาพและทัศนคติความเชื่อของคนท้องถิ่นอีสานได้ เช่น อธิบายให้เห็นว่าโลกของพระศรีอาริย์เมตไตรยในทางพุทธศาสนาแท้จริงแล้วเป็นสิ่งเดียวกันกับโลกที่ลัทธิคอมมิวนิสต์จะสร้างขึ้น

ในปี พ.ศ. 2479 คอมมิวนิสต์สายเวียดนามถูกปราบปราม เนื่องมาจากการเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผยทำร้ายอำนาจรัฐไทย และมีการตั้งเอาสายลับของรัฐบาลเข้ามาเป็นสมาชิก โดยไม่ตรวจสอบ ดังนั้นจึงมีผลให้ผู้นำส่วนใหญ่ของขบวนการชาตินิยมฯ ถูกจับ เนรเทศ และทางการเมืองไทยเข้าควบคุมเข้มงวด บีบชุมชนเวียดนามในอีสาน ดังนั้นหลังปี 2479 ขบวนการชาตินิยมฯ เวียดนามจึงหันมาเน้นหนักเฉพาะการปลดแอก เวียดนาม เพียงอย่างเดียว

-คอมมิวนิสต์สายจีน เคลื่อนไหวในระยะแรกภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ทะเลใต้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ต่อมาได้แบ่งหน้าที่ออกเป็น ฝ่ายกิจการไทย ซึ่งรับผิดชอบการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์และชักจูงคนไทยเข้า

พรรค ฝ่ายกิจการจีน รับผิดชอบเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์และชักจูงคนจีนในประเทศไทยให้เข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์จีนเคลื่อนไหวในหมู่กรรมกรจีนตามเมืองใหญ่ ๆ ทั่วประเทศในขอบเขตที่ทุนนิยมแผ่ไปถึง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯและทางใต้ที่มีกรรมกรจีนทำงานในอุตสาหกรรมเหมืองแร่

บทบาทของคอมมิวนิสต์สายจีนในช่วงเวลานี้มีลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ชัดเจน ชำ้จัดเปิดเผยไม่รัดกุม ตัวอย่างเช่น มีการเฉลิมฉลองโอกาสต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลัทธิคอมมิวนิสต์ เช่น วันกรรมกร วันปฏิวัติรัสเซีย พวกคอมมิวนิสต์จีนจะแจกใบปลิว เผยแพร่ลัทธิ ชักธงแดงตามต้นไม้สูง ๆ ตึกสูง ๆ หรือแม้แต่หน้าสถานีตำรวจ มีการประกาศชัยชนะจากน้อยไปสู่มาก ในวันเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้าในรัชกาลที่ 7 พวกคอมมิวนิสต์จีนประกาศคำขวัญ เรียกร้อง "ที่ดินสันติภาพและขนมปัง" เลียนแบบคำขวัญของบอลเชวิค เป็นต้น

ประการต่อมาคือ คอมมิวนิสต์สายจีนมีลักษณะสร้างความแปลกแยกกับคนไทย คนไทยมีแนวโน้มที่จะมองขบวนการลัทธิคอมมิวนิสต์ว่าเป็นเสมือนขบวนการอภัยที่ตั้งขึ้นเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของคนจีนด้วยกันเอง คอมมิวนิสต์สายจีน แสดงให้เห็นความไม่เข้าใจในสภาพของสังคมไทยในขณะนั้นเพียงพอ ไม่อาจใช้สภาพที่เป็นจริง กำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวแนวร่วม เช่น การเขียนใบปลิวโจมตีบุคคลสำคัญในคณะราษฎร ซึ่งเป็นที่ยกย่องเชิดชูในหมู่ผู้รักประชาธิปไตยในขณะนั้น เช่น โจมตี ปรีดี พนมยงค์ และพระยาพลพลพยุหเสนาว่าซูดริตประชาชน ทั้งนี้เพราะคณะราษฎรได้ออกกฎหมายควบคุมการอพยพเข้ามาของคนจีนในเมืองไทย

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่าสังคมไทยได้รับการส่งผ่านอุดมการณ์คอมมิวนิสต์มาจากภายนอกประเทศ ไม่ใช่พัฒนาการจากสำนักของชนชั้นที่ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม อุดมการณ์คอมมิวนิสต์

เข้าถึงคนไทยได้น้อยมาก เนื่องจากการชักจูงคนไทยให้เข้าร่วมอุดมการณ์ไม่ใช่เป้าหมายหลักในขณะนั้น

แนวความคิดสังคมนิยมของปัญญาชนไทย ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

ในขณะที่ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า อุดมการณ์คอมมิวนิสต์เป็นสิ่งที่รับมาจากต่างประเทศผ่านทางจีนและเวียดนามนั้น ในสังคมไทยเองก็มีแนวคิดสังคมนิยมเกิดขึ้น เช่นกัน แต่เกิดขึ้นในหมู่ปัญญาชนที่สัมผัสปัญหาต่าง ๆ ด้วยปัญญา การเรียนรู้ มากกว่าเกิดขึ้นจากการพัฒนาจากจิตสำนึกทางชนชั้น

แนวคิดสังคมนิยมที่จะกล่าวถึงนี้มีความน่าสนใจในแง่ที่เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในบุคคลที่อยู่ในระดับคุมอำนาจรัฐคือ แนวคิดสังคมนิยมของปรีดี พนมยงค์ ที่สะท้อนออกมาในงานของท่าน เช่น คำไครงเศรษฐกิจ ความเป็นอนิจจังของสังคม และบทความปรัชญาคืออะไร

ปรีดี เป็นผู้นำคนเดียวที่พยายามจะดัดแปลงแนวคิดสังคมนิยมตนเองให้มีผลในทางปฏิบัติ ดังปรากฏในร่างคำไครงเศรษฐกิจ³ ที่ให้รัฐเป็นผู้ควบคุมปัจจัยการผลิตหลักในระบบเศรษฐกิจและแบ่งสรรให้กับผู้ทำการผลิต ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายโครงสร้างเศรษฐกิจแบบศักดินาเดิมลง

ดังนั้น ทันทิที่ร่างคำไครงเศรษฐกิจถูกนำเสนอตามขั้นตอน จึงถูกคัดค้านอย่างรุนแรงจากผู้สูญเสียผลประโยชน์ถึงกับกล่าวหาว่าคำไครงเศรษฐกิจนี้มีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ จะนำ "ความหายนะ" มาสู่สยามและทำลายเสรีภาพของประชาชน รัฐบาลพระยามโนฯ จึงออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 ขึ้นมาต้านทานการเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยมเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. 2476 เมื่อศึกษาเนื้อหาของพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะพบว่า นิยามที่ให้เกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นมีลักษณะแคบและเข้าใจว่าคงมุ่งที่จะจำกัดแนวคิด

ของปรีดี พนมยงค์ ที่ปรากฏในเค้าโครงเศรษฐกิจฯ เป็นสำคัญ

ผู้เขียนพบว่า การกล่าวหาผู้ใดผู้หนึ่งเป็นคอมมิวนิสต์นั้นหลายครั้งในประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นจารีตในการกล่าวหากันเพื่อเบี่ยงเบน ปกปิดเหตุผลที่แท้จริงในการแย่งชิงอำนาจหรือการแข่งขันทางการเมือง อย่างกรณีขบวนการเดชมซึ่งกระทำภายหลังการเดินทางกลับประเทศไทยของปรีดีเพียง 10 วัน พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอฯ เหตุผลในการทำขบถว่าเป็นเพราะรัฐบาลที่กรุงเทพฯ เป็นคอมมิวนิสต์ โดยมีปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้บงการ เป็นต้น รวมทั้งในกรณีอื่น ๆ ที่จะกล่าวต่อไป

ดังนั้นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้เขียนได้วางภาพ 2 ภาพ คือขบวนการสังคมนิยมและแนวคิดสังคมนิยมปรีดีเป็นศูนย์กลางในการศึกษา ทั้ง 2 แหล่งมีปมเกิด เดิบโต และพัฒนาที่แตกต่างกัน แต่ที่เหมือนกันอย่างหนึ่งคือทั้ง 2 ภาพให้ความรู้สึกที่แปลกแยกจากสังคมไทย ซึ่งยังคงยึดมั่นอยู่กับลักษณะอนุรักษของตน เหตุผลส่วนหนึ่งเป็นเพราะลัทธิสังคมนิยมที่เข้ามาในสังคมไทยช่วงนี้ มาจากต่างประเทศ ผ่านทางขบวนการชาตินิยมคอมมิวนิสต์ จีน และเวียดนาม และการศึกษาที่ได้จากตะวันตกไม่ใช่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการขัดแย้งทางชนชั้นภายในสังคมไทยเอง อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 - ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัญญาชนไทยและประชาชนบางส่วนที่มีสำนึกทางการเมืองยังคงให้ความหวังกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากบทบาทของปัญญาชนนักหนังสือพิมพ์ในสมัยนี้ ที่ได้พยายามทำหน้าที่ช่วยเหลือรัฐบาลคณะราษฎร ในการสถาปนาระบอบประชาธิปไตย⁵ แต่บรรยากาศเช่นนี้เปลี่ยนไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อสภาวะทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงไปในระดับที่ภูมิปัญญา และการรับรู้ทางการเมืองของคนไทย

พัฒนาขึ้น ลัทธิสังคมนิยมกลายเป็นทางเลือกใหม่ทางออกใหม่ที่ปัญญาชนหลายคนเริ่มให้ความสนใจ เมื่อตระหนักว่าระบอบประชาธิปไตยที่เคยให้ความหวังนั้นได้พัฒนามาเป็นทหารนิยมชาตินิยมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเสียแล้ว ซึ่งคำอธิบายและพัฒนาของอุดมการณ์และจิตสำนึกใหม่นี้จะอยู่ในตอนต่อไป

พัฒนาการของขบวนการสังคมนิยมช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 - จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 2501

จากการศึกษา ผู้เขียนพบว่า ในกรณีของไทยนั้น ปัจจัยทางการเมืองในช่วงนี้เป็นส่วนผลักดันให้ขบวนการสังคมนิยมพัฒนาเติบโตมากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ

เหตุการณ์ทางการเมืองบางประการได้ผลักดันให้ปัญญาชนฝ่าย “ซ้าย” ที่เติบโตอย่างอิสระนั้นต้องเข้าร่วมกับขบวนการคอมมิวนิสต์พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งตั้งขึ้นในเดือนธันวาคม 2485 ด้วยจุดประสงค์ที่แท้จริงคือ ต้องการให้มีการต่อต้านญี่ปุ่นในจุดต่าง ๆ โดยเฉพาะที่ ๆ มีการเคลื่อนไหวขยายอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในหมู่คนจีนอยู่แล้ว เช่น ในประเทศไทย และถือเป็นการร่วมที่ต่อสู้เคียงคนไทยเข้าพรรค เพื่อสร้างความชอบธรรมและมีภาพพจน์เป็นไทย

ส่วนแนวคิดมาร์กซิสต์ลัทธิสังคมนิยม ซึ่งเป็นแนวคิดของปัญญาชนกลุ่มหนึ่งที่อยู่นอกพรรค มีแนวคิดที่แตกต่างจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ต้องการเห็นรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ภายใต้ระบบความคิดสังคมนิยมที่เน้นหลักการเสมอภาค เสรีภาพทางสังคมเศรษฐกิจ เน้นแนวคิดมนุษยธรรม

แม้ว่าจะไม่มีการรวมตัวกันเป็นขบวนการใด ๆ แต่ก็สามารถเห็นเป็นกระแสของความคิดในแนวนี้ได้อย่างชัดเจน จากงานวรรณกรรมในช่วงทศวรรษ

2490 เช่น งานของกุหลาบ สายประดิษฐ์ สมัยบูรพาวัค สุภา ศิริमानนท์ จิตร ภูมิศักดิ์ เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามปากกา)

เหตุการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการแพร่ขยายของ พคท. และสามารถผนวกปัญญาชนมาร์กซิสต์เสรีนิยมเข้ามาเป็นพวกได้ในที่สุด ประการแรกคือ

1) การยึดครองของญี่ปุ่นในประเทศไทย ที่มีผลให้ พคท.สามารถเคลื่อนไหวตักคนไทยจำนวนหนึ่งเข้าร่วมกับ พคท.ได้ ในการดำเนินงานต่อต้านญี่ปุ่น พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยตั้งองค์กรบังหน้าชื่อ “องค์กรต่อต้านกองทัพญี่ปุ่น” ซึ่งบางส่วนเข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทย⁶ เข้าแทรกซึมในสมาคมต่าง ๆ เช่น สมาคมสตรีและจัดตั้งสมาคมสหพันธ์ กรรมกรกรุงเทพฯ⁷ โดยใช้ประเด็นชาตินิยมในการชักจูงมวลชน

2) บรรยากาศเสรีภาพหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งปรากฏเป็น 2 ช่วง คือ 2488-90 ภายใต้รัฐบาลพลเรือนที่มาจากกาเลือกตั้ง และ พ.ศ. 2498-2500 ช่วงปลายสมัยจอมพล ป. ที่ให้การผ่อนปรนทางการเมือง พคท.ได้ชักจูงโอกาสเหล่านี้ทำงานเผยแพร่อุดมการณ์สังคมนิยมและชักจูงมวลชน

และในปี 2498 เมื่อมี พ.ร.บ. พรรคการเมือง พคท. ได้ตั้งเป็นแนวหน้าสังคมนิยม ประกอบด้วยพรรคที่มีแนวทางสังคมนิยม คือ พรรคขบวนการไฮปาร์ค พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย พรรคกรรมกร พรรคสังคมนิยม พคท.ใช้พรรคการเมืองเป็นเวทีเผยแพร่ความคิดสังคมนิยมแก่ประชาชนอีกด้วย ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ซึ่งเป็นสมาชิกพรรคและทำงานเน้นการเคลื่อนไหวกรรมกรให้ข้อมูลว่า ในช่วงนี้ พคท.สามารถดึงกรรมกรจีนจำนวนมากเข้าพรรคได้⁸

3) การต่อสู้ทางการเมืองภายใน ระหว่างฝ่ายทหารนิยมที่มี จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำกับฝ่ายเสรีนิยมสังคมนิยมที่มี ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำ และการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองของฝ่าย

ทหารนิยมในปี 2490 นำโดย พลโท มิน ชุนหะวัฒน์ มีผลให้ฝ่ายเสรีนิยมสังคมนิยมถูกปราบปราม

วิธีการปราบปรามศัตรูทางการเมืองและทางอุดมการณ์ในสมัยจอมพล ป. ด้วยการกวาดต้อนจับกุมผู้ที่เกี่ยวข้องชาวอิสานเป็นจำนวนมากย้อมสัมพันธภาพถึงความรู้สึกของบรรดาญาติพี่น้องของบุคคลที่ถูกจับในสังคมที่ความสัมพันธ์ทางเครือญาติยังเหนียวแน่น ผสมกับความรู้สึกแปลกแยกของชาวอิสานที่ปฏิเสธอำนาจรัฐบาลกลางในอดีตเป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้านรัฐบาล และแหล่งข้อมูลหนึ่ง กล่าวว่าการจับกุมครั้งนี้ทำให้บุคคลจำนวนมากที่ไม่เคยรู้เกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ ได้มีโอกาสเรียนรู้ลัทธิคอมมิวนิสต์ และ พคท. จากคอมมิวนิสต์ตัวจริงในคุก⁹

4) นโยบายชาตินิยมและนโยบายกีดกันชาวจีน นโยบายชาตินิยมของ จอมพล ป. วางอยู่บนรากฐานการเชิดชูชื่อชาติไทย ทำให้รัฐบาลมีนโยบายต่อต้านคนจีนที่ยังจงรักภักดีกับประเทศจีน เพื่อสร้างเอกภาพในรัฐ รัฐบาลจอมพล ป. จึงทำการปิดโรงเรียนจีน และหนังสือพิมพ์ชานานใหญ่เช่น 2490 ปิดโรงเรียนจีน 372 แห่ง จาก 490 แห่ง¹⁰ ในปี 2495 มีการปิดโรงเรียนจีนอีก 246 แห่ง จาก 600 แห่ง¹¹

นโยบายกีดกันชาวจีนของรัฐบาลชุดนี้ พคท. ได้นำมาใช้เป็นประเด็นในการชักจูงชาวจีนให้เข้าร่วมพรรคเพื่อต่อต้านรัฐบาลอย่างได้ผล

5) การปราบปรามขบวนการสันติบาล ปี 2495 ขบวนการสันติภาพเป็นการรวมตัวกันของกลุ่ม “ก้าวหน้า” ครั้งใหญ่ที่สุด เพื่อรณรงค์ต่อต้านการที่รัฐบาลจัดส่งทหาร 40,000 คน ไปร่วมรบในสงครามเกาหลี รวมทั้งส่งข้าวไปช่วยเหลือ 40,000 ตันอีกด้วย

รัฐบาล จอมพล ป. มองขบวนการเคลื่อนไหวครั้งนี้ว่าเป็นการหนุนจากฝ่ายสังคมนิยม¹² เพราะรัฐบาลอ้างว่าวิหุยกะกระจายเสียงของมอสโคว์และ

ปักกิ่งก็โฆษณายอมรับว่า พคท.มีส่วนร่วมในขบวนการสันติภาพนี้ด้วย และประเด็นที่คณะกรรมการสันติภาพเรียกร้อง เช่น ไม่ให้สหรัฐอเมริกาใช้ประเทศไทยเป็นฐานทัพ ให้ยกเลิกนโยบายกีดกันคนจีนล้วนตรงกับประเด็นที่ พคท. ใช้โจมตีรัฐบาล¹³ ประการสุดท้ายคือ ผู้ดำเนินงานของคณะกรรมการสันติภาพฯ ประกอบด้วยบุคคลที่เคยสนับสนุน ชินฉมปรีดีเป็นอย่างมาก จอมพล ป. เกรงว่า แท้จริงแล้วขบวนการสันติภาพนี้คงเป็นส่วนหนึ่งของคว่ำหมดยุทธศาสตร์โค่นล้มรัฐบาลเพื่อนำปรีดี พนมยงค์ ซึ่งลี้ภัยอยู่ในประเทศจีนภายหลังความล้มเหลวในการก่อรัฐประหารในปี 2492 กลับคืนสู่อำนาจ

ดังนั้น ในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2495 รัฐบาลจึงเข้าจับกุมคณะกรรมการสันติภาพ ซึ่งเพิ่งเดินทางกลับมาจากประชุมที่ปักกิ่ง และสมาชิกอีก 54 คน ด้วยข้อหาว่ามีจุดมุ่งหมายที่จะโค่นล้มรัฐบาล¹⁴ และรัฐบาลได้ออก พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 เพื่อควบคุมพฤติกรรมของฝ่ายสังคมนิยมอีกครั้งหนึ่ง

ผู้เขียนพบว่า การกวาดจับฝ่ายก้าวหน้าออกจก พคท. ครั้งนี้มีผลให้ปัญญาชนที่มีแนวคิดมาร์กซิสต์เสรีนิยมหลายคนเข้าร่วมกับ พคท. เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็ลื่อง วรรณศรี มงคล ณ นคร เป็นต้น ทำให้พัฒนาการของทั้ง 2 ฝ่ายที่เคยพัฒนาแยกอย่างอิสระต่อกันเข้ามาผนวกประสานเข้าด้วยกันภายใต้การนำของ พคท. และยังประสพกับการกวาดล้างคอมมิวนิสต์ขนาดใหญ่ในสมัยสฤษดิ์ กลับผลักดันให้การเคลื่อนไหวในแนวทางสังคมนิยมจำกัดตัวอยู่ที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยแต่เพียงผู้เดียว จนถึงเหตุการณ์ลุมพินีเมื่อ 14 ตุลาคม 2516

พัฒนาการทางเศรษฐกิจและการเมือง ในสมัยสฤษดิ์ และผลต่อพัฒนาการ ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

การขึ้นมาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ด้วยการทำการปฏิวัติ เมื่อ 20 ตุลาคม 2501 นั้น มีผลให้ขบวนการสังคมนิยม ซึ่งในสมัยนี้เหลือแต่การเคลื่อนไหวเพียงแค่ว่า พคท. แต่ขบวนการเดียวถูกผลักดันให้ต้องผลระจากการเคลื่อนไหวในเมืองลงสู่ชนบท

ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ที่ผู้เขียนพิจารณาเห็นว่า มีผลต่อพัฒนาการของ พคท. คือ

ก) ปัจจัยทางการเมือง จากการศึกษาของ ทักษิณ เจริญเจริญ เรื่อง การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ที่พยายามสร้างหลักการทางการเมืองใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย ดังนั้นอุดมการณ์ 2 ประเภทที่พัฒนามาก่อนหน้านี้ คือ อุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตยและสังคมนิยมจึงถูกขจัดออกจากวงการเมืองในสมัยนี้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ถูกนำมาจากต่างประเทศ

พคท. ในสมัยสฤษดิ์ได้ละทิ้งงานในเมืองซึ่งเคยเคลื่อนไหวแทรกซึมในหมู่กรรมกร ปัญญาชน มุ่งออกชนบทเน้นการปลุกระดมชาวนาเป็นฐานในการปฏิวัติ พัฒนาการขั้นตอนใหม่ของ พคท. นี้ นับเป็นก้าวที่สำคัญของพัฒนาการของพคท. ผู้เขียนพบว่าในขณะที่ พคท. เปลี่ยนยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวมวลชนมาอยู่ที่ชนบทนั้น สภาพภายในชนบทเองก็เอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหวมวลชนของ พคท. เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ เองได้นำเอาการพัฒนาประเทศแบบทันสมัย หยั่งลึกเข้าไปในชนบท มีผลให้ระบบทุนนิยมโลกเข้าไปสร้างผลสะท้อนและการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชนบท อันเอื้ออำนวยต่อการขยายตัวของ พคท.

ข) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ จอมพลสฤษดิ์ เน้นการพัฒนาประเทศตามแนวทางและคำแนะนำจากธนาคารโลกคือ ตามแนวทางทุนนิยม การพัฒนาประเทศนี้กระทำให้ควบคู่ไปกับนโยบายทางการเมืองที่ต้องการปราบปรามคอมมิวนิสต์หรือฟุตอีกอย่างหนึ่งคือ พัฒนาประเทศ "เพื่อความมั่นคงของชาติ"

ผลจากการนำยุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยในสมัยนี้ก่อให้เกิดผล ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการขยายตัวของ พคท. คือ

1) เกิดการพัฒนาที่ไม่สม่ำเสมอ ทำให้ชนบทยากจนลง เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายเน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม โดยให้ภาคเกษตรกรรมค้างงั้น ดังนั้น มาตรการเก็บทรัพย์สินชั่วคราวก็เกินไปเพื่อลดราคาข้าวในประเทศให้ต่ำ เพื่อหล่อเลี้ยงแรงงานราคาถูกในภาคอุตสาหกรรม

2) ชีวราชการเข้าไปสร้างความขัดแย้งกับชาวบ้าน เนื่องจากชีวราชการส่วนใหญ่ยังคงค่านิยมแบบเจ้านาย ตูดูกประชาชน ชูดริต รับสินบน นอกจากนั้นการนำกฎหมายสมัยใหม่เข้าไปในหมู่บ้านได้สร้างความขัดแย้งกับวิถีดั้งเดิมของชาวบ้านมาแต่อดีต เช่น การตัดไม้ การเก็บผลผลิตในป่า การผลิตสุรา โดยไม่ได้รับอนุญาตถือเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ต้องถูกลงโทษ มีผลผลักดันให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นปฏิปักษ์กับตัวแทนของรัฐ คือ ชีวราชการยิ่งขึ้น เช่น พวกตำรวจ สรรพสามิต

3) การดำเนินนโยบายตามอเมริกา ในสมัยนี้อเมริกา มีบทบาทสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการเมืองไทยสอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของอเมริกา ที่อยู่บนพื้นฐานของการต่อต้านการแผ่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือโครงการต่อต้านคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ของไทยจำนวนมหาศาล ในรูปของการให้เงิน ส่งผู้เชี่ยวชาญทางทหาร และไทยอนุญาตให้เข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย ในราวปลายทศวรรษ 2500 ประเทศไทยดูเหมือนถูกยึดครองโดยอเมริกา ที่มงาน

วิจัยของ ดร.สมชัย รักวิจิตร อดีตที่ปรึกษาของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้กลับใจซึ่งได้ให้เหตุผลในการสนับสนุน พคท.ว่าที่ตนเข้าร่วมกับ พคท.นั้นเพราะอเมริกามีอิทธิพลเหนือรัฐบาลไทย¹⁵

ปัจจัยทั้ง 3 ประเด็นนี้ เป็นประเด็นหลักที่ พคท. ใช้เป็นเครื่องมือในการปลุกระดมมวลชนในชนบทซึ่งมีผลให้ พคท. สามารถขยายตัวได้อย่างกว้างขวางภายในความขัดแย้งทางสังคมอันเป็นผลจากการพัฒนาให้ทันสมัยในสมัยจอมพลสฤษดิ์

ในส่วนที่เกี่ยวกับพัฒนาการภายในตัวองค์กร พคท.เอง ผู้เขียนพบว่าช่วงเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีจนถึงก่อน 14 ตุลาคมนั้น พคท. มีพัฒนาการที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก โดยก้าวขึ้นสู่ระดับของการจัดระเบียบ การวางอุดมการณ์ที่แน่นอนที่เป็นแนวทางและนโยบายพรรคเรื่อยมา อิทธิพลที่เข้ามา มีบทบาทอย่างมากต่อการกำหนดรูปแบบและแนวคิดของ พคท. ที่สำคัญคือ

ก. การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน ที่มีผลให้ความคิดเหมาเข้ามา มีอิทธิพลครอบงำพรรคอย่างเข้มข้น เริ่มตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2510-2511 พรรคได้ออกแถลงการณ์หลายฉบับมีมติให้ "ศึกษาและยึดกุมความคิดเหมา เจ๋อตุงไว้มั่น" อย่างเร่งด่วน สรรนิพนธ์เหมา เจ๋อตุง และความคิดเหมา ได้กลายเป็น "ความจริงสัมบูรณ์" ที่ใช้เป็นคู่มือแก้ปัญหาการปฏิวัติทุกประการ

อิทธิพลของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วง 2509-12 ได้ส่งผลอย่างมากในการก่อรูปแบบทางความนึกคิด การปฏิบัติในหมู่ ผปง. ของพรรคที่ยึดกุมกันเรื่อยมา พคท.เริ่มเชิดชูเหมาเจ๋อตุง (Cult of Mao) เริ่มธรรมเนียม การติดรูปเหมา ท่องจำ อ้างถึงคำพูดเหมา นำเอาวินัยเคร่งครัดของพวกเขาเรดการ์ดมาใช้ในพรรค เน้นจริยธรรมปฏิบัติ ชนทุกชั้นต้องดัดแปลงตัวเองเป็นกรรมาสีพจึงจะได้รับการยกย่อง โจมตีค่านิยมแบบกฎหมาย

การรับเอาลัทธิเหมาเป็นคัมภีร์สูงสุด ทำให้ การศึกษาลัทธิมาร์กซิสต์ใน พคท.หยุดชะงัก ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2511 และไม่อาจตามกระแสพัฒนาการ ของปรัชญาลัทธิมาร์กซิสต์ที่กำหนดหน้าเป็น อย่าง มาก ภายหลังจากตายของสตาลิน ซึ่งบรรยากาศ ทางปัญญาลัทธิมาร์กซิสต์ดำเนินอย่างคึกคักจนถูก เรียกว่าเป็นยุค “ปลดแอกทางปัญญาของปัญญาชน มาร์กซิสต์” มีผลให้เกิดสำนักคิดและตีความมาร์ก- ซิสต์ใหม่ๆ ขึ้นมาก แต่เมื่อมีการแปลสรรนิพนธ์ เหมาหมักเป็นภาษาไทย และส่งมาให้เป็นคัมภีร์นักการ ปฏิวัติไทยตั้งแต่ปี 2512 เป็นต้นมา ผปง.ของพรรค ก็ไม่ได้ศึกษาลัทธิมาร์กซิสต์จากสำนักคิดใด ทำให้ ภูมิปัญญามาร์กซิสต์ภายในพรรค ๆ หยุดอยู่กับที่ มา โดยตลอด

ข. นโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์จีน (พคจ.) ในสมัยนี้ มีผลให้จีนเข้าครอบงำ พคท.มากขึ้น และมีบทบาทในการกำหนดทิศทาง ยุทธศาสตร์ในการ เคลื่อนไหวของพคท. จีนในสมัยนี้มองสถานะของ ตนและการปฏิวัติโลกเปลี่ยนไปจากเดิม จีนมอง ตนเองเป็นฐานที่มั่นของโลก และเป็นศูนย์กลางที่ ลัทธิคอมมิวนิสต์แพร่กระจายไปทั่วโลก จีนจึงเริ่ม ให้ความสนใจและสนับสนุนการต่อสู้ในสงคราม ประชาชนทั่วโลก สนับสนุนให้ พคท. เริ่มวันเสียดัง ปินแตก เมื่อ พ.ศ. 2508 โดยที่ฝ่าย พคท.ยังไม่พร้อม ที่จะใช้นโยบายการต่อสู้ด้วยอาวุธ¹⁶ ในประเด็นนี้ ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า การก่อสภาวะสงครามภายใน เป็นไปเพื่อทำให้อเมริกาและรัฐบาลไทยเกิดสภาวะ ละล้าละลึ่ง จีนในช่วงเวลานี้มองการเข้ามาของ อเมริกาในเอเชียโดยเฉพาะอิทธิพลทางการทหาร ในประเทศไทยด้วยความวิตกกังวลต่อเสถียรภาพ ของตน

ดังนั้นในทศวรรษ 2500 จีนจึงเข้ามาควบคุม พคท.มากกว่าเดิม และเร่งระดมความช่วยเหลือ พคท. ทั้งทางการเงิน และทางทหาร และอื่น ๆ

กล่าวโดยสรุป สำหรับช่วงเวลาตั้งแต่สมัย จอมพลสฤษดิ์ จนถึงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ปัจจัยในทางเศรษฐกิจและสภาวะทางสากล มีอิทธิพลต่อการพัฒนาของขบวนการสังคมนิยม พคท. ซึ่งกลายเป็นขบวนการเดียวที่มีบทบาทเคลื่อนไหว ทำทนายอำนาจรัฐ ผู้เขียนได้กล่าวถึงพัฒนาการ ของ พคท. ที่ถูกครอบงำโดย พคจ. ทั้งการควบคุม นโยบายและอุดมการณ์ที่มีความคิดเหมาหมักเป็นแกนนำ ก่อให้เกิดบุคลิกลักษณะที่นำไปสู่ความขัดแย้งกับ ขบวนการ 14, 6 ตุลาคม ในต้นทศวรรษ 2520 ดัง จะกล่าวต่อไป

ฐานะทางประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม และผลสืบเนื่องที่มีผลต่อ พัฒนาการของ พคท.

การพัฒนาประเทศในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมในประการที่สำคัญ คือ :

- เกิดความขัดแย้งระหว่างการทำงานแบบ นายทุนขุนนางที่ล่าช้า และที่มีลักษณะแบบเจ้านาย และผ่านระบบกลไกของรัฐเผด็จการทหารที่มีลักษณะ รวม และผูกขาดอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ และจอมพลถนอมกับ ความต้องการให้มีการพัฒนาทุนนิยมสมัยใหม่ ที่ ต้องการการแข่งขันอย่างสมบูรณ์และอิสระ

- เกิดความขัดแย้งระหว่างค่านิยมเก่า และ ค่านิยมใหม่ที่เกิดจากชนชั้นนำใหม่ที่เติบโตมาจากการ ศึกษาแบบใหม่ ที่จอมพลสฤษดิ์ได้ทำการเปลี่ยนแปลงไว้เพื่อรองรับรัฐบาลสมัยใหม่ คือ ค่านิยม ใหม่ที่มีลักษณะเสรีนิยม ต้องการความเสมอภาค แบบประชาธิปไตย ขัดแย้งกับค่านิยมเก่าที่ดำรงอยู่ เช่น ทัศนคติแบบเจ้านาย การเล่นพรรคเล่นพวก เป็นต้น

ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำหรับการ อธิบายเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ที่นักศึกษาปัญญาชน

และนายทุนอิสระ ชนชั้นกลาง ลูกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาลทหารที่ถูกขาดอำนาจทางเศรษฐกิจและการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยมาเป็นเวลานานที่รู้จักกันว่าขบวนการ 14 ตุลาคม ขบวนการนี้มีลักษณะที่สำคัญคือ

เป็นขบวนการชาตินิยม ต่อต้านการครอบงำของจักรวรรดินิยมอเมริกา ทางการเมือง การต่างประเทศ และต่อต้านญี่ปุ่นในทางเศรษฐกิจ ประการต่อมาคือขบวนการนี้เรียกร้องการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย ต่อต้านเผด็จการทหารที่บริหารประเทศมาเป็นเวลานาน

ฐานะทางประวัติศาสตร์ของขบวนการ

14 ตุลาคม

การลุกฮือของขบวนการประชาชนที่นำโดยนิสิตนักศึกษา เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นการเปิดสังคมไทยที่ในรอบเกือบ 20 ปี ถูกกดอยู่ด้วยอิทธิพลของกฎอัยการศึกและรูปแบบการปกครองเผด็จการที่มีประสิทธิภาพในทางปัญญาและการแสดงออก ทำให้เห็นโฉมหน้าของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมปรากฏทั่วไปหมดทุกจุด ประชาชนซึ่งไม่เคยมีการจัดตั้งองค์กรพิทักษ์ผลประโยชน์เข้าหาศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (คนท.) ในฐานะศูนย์กลางการเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม ทำให้ คนท.มีฐานะเป็นเสมือน "ผู้อุปถัมภ์" ของประชาชนที่ไร้การจัดตั้ง โดยปริยาย การเป็นตัวแทนเรียกร้องแทนอำนาจรัฐที่มีโครงสร้างเก่า อุดมการณ์เก่าเพราะการลุกฮือ 14 ตุลาคม ไม่ได้ทำลายโครงสร้างเหล่านี้ ในขณะที่โครงสร้างอำนาจและอุดมการณ์เก่าของรัฐยังคงอยู่

ขบวนการ 14 ตุลา เริ่มตระหนักดีว่าโครงสร้างการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยนั้นไม่อาจแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เพราะมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ล่าช้า ไม่มีประสิทธิภาพ บุคลากรมีค่านิยมศักดินา นักศึกษาบางส่วนเริ่มแสวงหาระบบและอุดมการณ์

ใหม่ คือสังคมนิยม ซึ่งดูจะเป็นความหวังสำหรับประชาชนที่ถูกเอาเปรียบ อีกประการหนึ่งคือ นักศึกษาได้เห็นแบบอย่างการปกครองในประเทศจีน

การเผยแพร่ความคิดสังคมนิยมหลัง 14 ตุลาคม 2516 ไม่ได้จำกัดตัวอยู่ภายในกลุ่มปัญญาชนกลุ่มเล็ก ๆ อย่างในช่วง 2490 หากแต่ขยายไปในหมู่ นิสิตนักศึกษาปัญญาชนทั่วประเทศ นิสิตนักศึกษาหันกลับมาศึกษาและยึดแนวคิดเกี่ยวกับการรับใช้มวลชนเหมือนพวกก้าวหน้าในรุ่นทศวรรษ 2490 แม้แต่ด้านศิลปะก็มีความเชื่อว่า "ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน" มีการนำหนังสือที่ก้าวหน้าใน "ยุคทอง" ทางวรรณกรรม ฝ่ายสังคมนิยม ในปี 2490 มาพิมพ์อย่างแพร่หลาย แนวคิดใหม่นี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของคนหนุ่มสาวที่เน้นความเรียบง่ายแบบผู้ใช้แรงงาน ในมหาวิทยาลัยมีวงดนตรีผลิตเพลงที่มีเนื้อหาสะท้อนสังคม เห็นอกเห็นใจผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบ ต่อต้านการครอบงำของจักรวรรดินิยมอเมริกา ญี่ปุ่น และความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ในสังคม บทกวี เรื่องสั้น ละคร ที่เขียนโดยคนหนุ่มสาวก็มีเนื้อหาไปในทำนองสะท้อนปัญหาในสังคมเช่นกัน

พคท. เองก็ได้เข้าแทรกซึมในขบวนการ 14 ตุลาคมด้วย พคท.ได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย ทิศทางการต่อสู้ของขบวนการนักศึกษาในเมืองอยู่ไม่น้อย สายจัดตั้งของ พคท. ได้แทรกเข้าไปตามจุดต่าง ๆ เช่น ใน คนท. อธิปัติย์ โดยทำหน้าที่นำการศึกษา ทฤษฎี ชี้นำทิศทางการเคลื่อนไหว วิเคราะห์สถานการณ์ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานของ คนท.

ปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า พคท. มีอิทธิพลต่อขบวนการนักศึกษาในช่วง 2518-19 ได้แก่ ขบวนการนักศึกษาจำลองยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี ค่านิยมที่ถือปฏิบัติในพรรค ในชนบท มาใช้ในองค์การนักศึกษาทุกระดับ ขบวนการนักศึกษาในช่วงเวลานี้มีลักษณะซ้ายจัดรุนแรง เด็ดตรง ตัดคัมภีร์ ขาดการประนีประนอมเพื่อผลทางการเมือง เน้นจริยธรรม

และชีวทัศน์ ในขบวนการนักศึกษาอย่างที่ทำ
ใน พคท. ภายหลังจากที่ได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติ
วัฒนธรรม

รัฐเริ่มตอบโต้ขบวนการทำหายอำนาจอย่าง
จริงจัง เมื่อ 1 กรกฎาคม 2518 ในรูปของการตอบโต้
ภูมิปัญญาหรืออุดมการณ์ ด้วยการใช้สื่อมวลชน
ทุกประเภท และจัดตั้งองค์กรฝ่าย “ขวา” ขึ้น เช่น
นพพล ลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มกระทิงแดง โดยเฉพาะ
กลุ่มหลังนี้เน้นการใช้กำลัง การตอบโต้ของรัฐดำเนิน
อย่างรุนแรงที่สุดคือ การเข้าปราบปรามขบวนการ
14 ตุลาคม เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 มีผลให้นัก
ศึกษาปัญญาชนเสียชีวิตหลายร้อยคน และนักศึกษา
ปัญญาชน รวมทั้งกรรมกรราว 2,000-3,000 คน
หนีเข้าป่า สหพบกับ พคท. โดยกระจัดกระจายอยู่
ตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศ

พัฒนาการของ พคท. ภายหลัง การเข้าร่วมของขบวนการ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519

จากกล่าวได้ว่าช่วงปี 2519-2522 ภายหลัง
ที่ขบวนการ 14, 6 ตุลาคม เข้าร่วมกับ พคท. เป็น
ช่วงเติบโตและความสมัครสมานสามัคคี ฝ่ายรัฐบาล
และผู้สังเกตการณ์ต่างประเทศก็ยอมรับว่า สถาน
การณ์ทางการเมืองในช่วงนั้น พคท.เป็นฝ่ายได้เปรียบ
รัฐบาลประเมินว่าในปี พ.ศ. 2522 พคท.จะก้าวไปอีก
ขั้นหนึ่ง โดยจะเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง และเปิดเผย
มากขึ้น ด้วยการสร้างแนวร่วมในหมู่ประชาชน
และประสานงานกับองค์กรแนวร่วมชาวต่างประเทศ
ได้ในบางแห่งจะมีการตั้งเขตปลดปล่อยโดยสภาพ¹⁷
อย่างไรก็ดีเนื่องจากพื้นฐานของทั้งสององค์กร
มีลักษณะที่แตกต่างกัน ในราวปลาย พ.ศ. 2522
ขบวนการ 14, 6 ตุลาคม เริ่มขัดแย้งกับ พคท.ด้วย
สาเหตุใหญ่ ๆ 3 ประการ

- ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากภูมิหลังทางชนชั้น
และการหลอหลอมค่านิยมที่แตกต่างกัน

นักศึกษามิดหวังที่ พคท. ถูกครอบงำโดย
อิทธิพลของ พคจ. และความคิดหมกอย่างยิ่ง ลักษณะ
ที่มีการผูกขาดทางความคิดนี้ขัดแย้งกับขบวนการ
นักศึกษาที่เคยชินอยู่กับเสรีภาพในการแสวงหา
ความรู้โดยไม่จำกัด ในสมัยที่เคยทำงานในเมือง

- ความขัดแย้งระหว่างจีน-เวียดนาม ที่ พคท.
ได้เลือกเข้าข้างจีน ทำให้ พคท.เองต้องสูญเสียความ
ช่วยเหลือจากเวียดนามและลาวในทันที ทำให้ พคท.
ขาดหลักพิง และจีนก็ไม่สามารถส่งความช่วยเหลือ
ผ่านลาวได้อีกต่อไป ทางอีสานสูญเสียขวัญกำลังใจ
เนื่องจากมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพรรคคอมมิวนิ
สต์อินโดจีนมาแต่อดีต นักศึกษามองว่า พคท.
ไม่เป็นอิสระ และถูกใช้เป็นเครื่องมือต่อรองระหว่าง
พคจ. และรัฐบาลไทย ที่เห็นชัดคือการปิดสถานีวิหุ
เสียงประชาชนแห่งประเทศไทย เครื่องมือที่สำคัญ
ในการเผยแพร่และแสวงหาแนวร่วมในระดับกว้าง
เมื่อเดือนกรกฎาคม 2522 เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่
รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายต่อต้านเวียดนาม และยอม
ให้เงินส่งความช่วยเหลือเขมรแดงผ่านทางไทย¹⁸

- ความขัดแย้งเกี่ยวกับ พคท. ที่เป็นพรรคแบบ
สตาลิน ไม่ได้ปฏิบัติตามวิธีประชาธิปไตยรวมศูนย์
อย่างจริงจัง

ประกอบกับนักศึกษามีทางเลือกสำหรับตนเอง
คือการกลับคืนสู่เมือง เมื่อรัฐบาลได้ออกคำสั่งที่
66/2523 ซึ่งมีเนื้อหาในการใช้ “การเมืองนำการ
ทหาร” ในการสู้กับ พคท. และใช้วิธีการดึงคนออก
จากป่าโดยให้คำรับประกันว่าจะไม่เอาผิด ทำให้
นักศึกษาเริ่มทยอยออกจากป่า ใน พ.ศ. 2522 มีผู้
ออกมามอบตัว 1,479 คน และ พ.ศ. 2523 มีผู้ออกมา
มอบตัว 1,656 คน

ความขัดแย้งของ พคท.กับขบวนการนักศึกษา
ครั้งนี้ จึงส่งผลให้ พคท. ประสบกับความสูญเสีย
ทั้งจำนวนคนและภาพพจน์อย่างมาก เพราะเป็น
ความขัดแย้งที่เป็นที่รับรู้ทั่วไปทุกเขต ก่อให้เกิดการ
วิพากษ์วิจารณ์และปฏิเสธฝ่ายนำพรรคอย่างขนาน
ใหญ่

การปรับเปลี่ยนท่าทีของรัฐ และแนวโน้มในอนาคต

นโยบายที่แข็งแกร่งที่ปฏิบัติกับขบวนการนักศึกษา ในวันที่ 6 ตุลาคม และผลักดันให้ “มันสมอง” ของชาติ ไหลไปสู่ พคท. โดยที่ พคท. ไม่ต้องลงแรงอะไรมากนัก เป็นที่รับรู้ในหมู่ผู้ปกครองในระยะเวลาดังกล่าว เป็นภัยอันตรายของชาติ และล้มคลอนเสถียรภาพของรัฐอย่างยิ่ง¹⁹

รัฐพยายามที่จะใช้รูปแบบใหม่ในการปรับเปลี่ยนตัวเอง ประการแรกคือ การลดภาพที่รุนแรงอย่างใช้กำลังด้วยการปล่อย นิรโทษกรรมนักโทษการเมืองที่จับกุมเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 เป็นอิสระล้มรัฐบาลฝ่ายขวาจัดของรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร รัฐบาลต่อ ๆ มาคือ รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ (2520-21) เริ่มใช้นโยบายการเมืองนำการทหารมากขึ้น และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2521-ปัจจุบัน) ก็สืบทอดเจตนารมณ์เดียวกัน ดังจะเห็นได้จากคำสั่งที่ 66/2523 ที่ออกมาในสมัยนี้ มีใจความสำคัญว่า

...ต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ให้เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็ว ด้วยการรุกทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง²⁰

จากการอ่านคำสั่งที่ 66/23 ผู้เขียนพบว่า รัฐบาลมีความเข้าใจและรู้จักคอมมิวนิสต์มากกว่า รัฐบาลที่ผ่าน ๆ มา รัฐบาลเริ่มตระหนักว่าแท้จริงแล้วคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นมาอันเป็นผลมาจากความไม่เป็นธรรมภายในสังคมนั่นเอง

ดังนั้น รัฐบาลจึงเปลี่ยนยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศมาอยู่ที่การเร่งรัดพัฒนาชนบท มีการระดมนักวิชาการสร้างแนวคิดเพื่อการพัฒนาชนบทครั้งสำคัญ และกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 โดยตั้งงบประมาณสำหรับพัฒนาชนบทจากเงินถึง 8,593 ล้านบาท²¹

นโยบายของรัฐบาลในลักษณะนี้เป็นที่พึงพอใจของประชาชนหลายฝ่าย แนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่จะเกิดขึ้นในลักษณะรุนแรง

จึงยังไม่มี มีแต่ความพยายามที่จะแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้วภายในกรอบของระบบ เช่น การเรียกร้องสิทธิสตรี และคุ้มครองแรงงานเด็กและเยาวชน

ในปัจจุบันฝ่ายที่เป็นกลไกของอำนาจรัฐ เช่น สื่อมวลชน ข้าราชการ มีลักษณะที่เสรีนิยม มีลักษณะกล้าวิพากษ์วิจารณ์สังคมมากขึ้น

ผู้วิจัยเห็นว่าโอกาสที่ พคท.หรือขบวนการใด ๆ ที่ใช้รูปแบบการปฏิวัติแบบจารีต คือการใช้กำลังเข้ายึดรัฐ นั้น เป็นไปได้ยากในอนาคต

เนื่องจากสถานการณ์สากลที่ชี้ให้เห็นความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศแบบสังคมนิยมในจีน ความขัดแย้งระหว่างจีนและเวียดนาม การรุกรานเวียดนามในกัมพูชาทำให้ผู้ที่เคยมองเห็นว่าระบอบสังคมนิยมจะเป็นทางออกที่ดีของระบอบประชาธิปไตยที่ล้มลุกคลุกคลานของไทยนั้น ตระหนักว่าแท้จริงแล้ว ประเทศสังคมนิยมก็มีปัญหาของตนเองอย่างมาก และสภาพการณ์บางอย่างที่ประเทศสังคมนิยมประสบอยู่เลวร้ายยิ่งกว่าสังคมไทย เช่น กรณีการปกครองของเขมรแดงที่นำโดยพอลพต

สถานการณ์ในประเทศคือ การพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมในประเทศไทยจะสร้างชนชั้นกลาง นายทุนน้อยจำนวนมากเพิ่มขึ้น เช่น ชาวชนบทกลาง พ่อค้า เจ้าหน้าที่รัฐ ลูกจ้างในบริษัทเอกชน นายทุนเอกชน และคนงานมีฝีมือ ซึ่งคนกลุ่มนี้โดยธรรมชาติแล้วไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ เนื่องจากตนเองมีผลประโยชน์อยู่ในระบอบประชาธิปไตยแบบทุนนิยมอยู่แล้ว ในทางตรงกันข้ามพวกเขาจะทำการต่อต้านการปฏิวัติด้วยซ้ำ นอกจากนั้นนิสิตนักศึกษาที่เติบโตมาตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 16 ที่ได้รับอิทธิพลความคิดสังคมนิยมแม้ว่าจะไม่นิยมแนวคิดนี้ แต่ก็ยังคงตื่นตัวในเรื่องของความ

ยุติธรรมในสังคม และต้องการประชาธิปไตยได้เข้าทำงานในหน่วยงานราชการมากมาย จะทำให้น่าที่คนคิดแบบเสรีนิยม ประชาธิปไตยไปใช้ในระบบราชการด้วย และอาจเป็นกลไกผลักดันให้รัฐมี

นโยบายเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง
ในอนาคต

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าโอกาสที่สังคมไทยจะก้าวไปสู่สังคมสังคมนิยมนั้นอาจจะทำได้โดยผ่านรูปแบบทางรัฐสภา นั่นหมายความว่า รัฐบาลยินยอมให้ขบวนการสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ได้มีโอกาสตั้งพรรคการเมือง และหาเสียงในวิถีทางแบบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ดี แม้ว่า พคท. จะดูเหมือนว่าสลายตัวไปในขณะนี้ มีแต่กองจรรยาธรรม์ตามจุดต่างๆ เหลืออยู่ก็ตาม

แต่นั้นไม่ได้หมายความว่า ปัจจัยต่างๆ ในสังคมที่เป็นสิ่งเชื้ออำนวยการเติบโตของขบวนการสังคมนิยมในอดีตนั้นหมดไปด้วย แม้ว่ารัฐบาลของพลเอกเปรม จะมึนโยบายการเมืองนำ การทหาร เน้นการพัฒนาชนบทและพยายามแก้ไข ปัญหาในสังคมที่อาจเป็นช่องโหว่ให้ พคท. ให้เป็นประเด็นเคลื่อนไหวมวลชนได้ก็ตาม แต่นโยบายและการปฏิบัติงานในแนวนี้ เพิ่งเริ่มกระทำกันได้เมื่อไม่กี่ปีมานี้ กลไกและค่านิยมเก่าๆ ของรัฐที่เคยสร้างความขัดแย้งในชนบทก็ยังคงอยู่ แม้ว่ารัฐบาลจะพยายามแก้ไขด้วยการส่งข้าราชการดีเด่น ออกสู่ชนบทให้มากขึ้นก็ตาม การพัฒนาทุนนิยมที่เป็นลักษณะทุนนิยมบริวาร (peripheral capitalism) ในสังคมไทยก็ยังดำเนินอยู่ ซึ่งทุนนิยมในลักษณะนี้ย่อมสร้างการเขาวิชาเขาเปรียบระหว่างอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม ระหว่างเมืองและชนบทอยู่ดี

กล่าวอย่างสั้น ๆ คือรัฐบาลพลเอกเปรม ยังไม่ได้ถึงกับเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ทั้งหมดได้ พลเอกเปรมกระทำ ได้ในแง่ของการเปลี่ยนนโยบายเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอสรุปอย่างที่นายตำรวจสันติบาล ที่ทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ท่านหนึ่ง ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือ **Far Eastern Economic Review** ว่า :

...เป็นการรวดเร็วเกินไป ที่จะสรุปว่า พคท. ถึงจุดอดวสานแล้ว มันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของประเทศไทยเองว่ารัฐบาลจะสามารถแก้ปัญหาได้ถูกจุดหรือไม่มากกว่า...²²

ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ภายใต้เงื่อนไขที่ขบวนการคอมมิวนิสต์ พคท. ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นศัตรูหมายเลข ๑ ของรัฐไทยที่น่ากลัวนั้น มาบัดนี้ได้อ่อนกำลังลงทั้งในรูปขององค์กรและการเคลื่อนไหวในหมู่ประชาชน รัฐบาลควรถือเป็นโอกาสจากบทเรียนที่ผ่านมา และจากความได้เปรียบในฐานะที่เป็นผู้คุมกลไกรัฐ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมใหม่ให้เป็นไปได้เพื่อเชื้ออำนวยการปูพื้นฐานประชาธิปไตยอย่างแท้จริง และขจัดความเหลื่อมล้ำในทางเศรษฐกิจและสังคมให้มิช่องว่างของฐานะของคนในทางเศรษฐกิจและสังคมให้แคบที่สุด จึงจะเป็นการเอาชนะ "คอมมิวนิสต์" ได้อย่างแท้จริง

เชิงอรรถ

1. ดูรายละเอียด B. Baston (ed.), **Siam's Political Future Documents from the End of the Absolute Monarchy**; University Press 1974. pp.66-71 หรือสุดี เจริญพงศ์, "ปฏิกริยาของรัฐบาลสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการเคลื่อนไหวตามแนวความคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475" วิทยานิพนธ์ สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, ภาคผนวก
2. Martin Stuart Fox "Tension within the Thai Insurgency" **Australian Outlook**, Vol.33 No.3 August 1979, pp.182.
3. ดูรายละเอียดใน "คำแถลงการณ์ของหลวงประดิษฐมนูธรรมในการประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ในเดือน บุนนาค, ท่านปรีดี : รัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก, กรุงเทพฯ : ไทริสตันการพิมพ์, 2521, หน้า 151.
4. เกียรติชัย พงษ์พานิช, ปฏิวัติ 2475, พระนคร : แพรวพิทยา, 2517, หน้า 167.
5. ดู พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย 2475-88, พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2520.
6. หน่วยข่าวกรองทหาร กองทัพอากาศ 2 "เอกสารวิเคราะห์หลักการและการปฏิบัติงานของฝ่ายตรงกันข้าม", เอกสารโรเนียว ไม่ปรากฏปี
7. อ้างจากการสัมภาษณ์ ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร โดยนพพร สุวรรณพานิช และไกรศักดิ์ ซุนดะวณิช, พระนคร : ไม่ปรากฏวันที่
8. สัมภาษณ์ ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร, : อ้างแล้ว.
9. ดู พันศักดิ์ วิญญรัตน์, "สงครามในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในประเทศไทย" สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 8 สิงหาคม 2516.
10. "Education in Siam" **South Chinese Morning Post**, Wednesday, June 23, 1945, pp.166
11. กรมทะเบียน, "กองโรงเรียนราษฎร" กระทรวงศึกษาธิการ, 2495.
12. Frank N. Traeger (ed.), **Marxism in Southeast Asia**, Stanford : Stanford Unit Press, 1965, pp.94.
13. กจช. สล. ร. นร. 14/105 "พคท. เรียกร้องไม่ให้ความร่วมมือกับอเมริกา" 2493.
14. Traeger, **op.cit.**, pp.94.
15. ดร.สมชัย รักวิจิตรและคณะ, ยุทธศาสตร์เพื่อการดำรงอยู่ของชาติ, พระนคร : พัทธกิจประชา, 2520.
16. สัมภาษณ์, ผิน บัวอ่อน, โดย นพพร สุวรรณพานิชและไกรศักดิ์ ซุนดะวณิช, พระนคร : ไม่ปรากฏวันที่
17. ดู ปฏิญา, "วิเคราะห์พคท.ปี 2522, ปีที่ 1, ฉบับที่ 18 บัณฑิต 16-31 ธ.ค. 2521.
18. **South : The Third World Magazine**, Feb. 1981. "Division Linger Among Thai Rebels".
19. ดู ดร.สมชัย รักวิจิตร, ความอยู่รอดของชาติ, พระนคร : บัณฑิตยสยามการพิมพ์, 2520, หน้า 49.
20. กระทรวงศึกษาธิการ, เอกสารประกอบคำบรรยายเรื่อง การศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, สถานที่พิมพ์ หน้า 2.
21. วิทยากร เชียงกูล, การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์, พระนคร : อ้นแกระ, 2527, หน้า 78.
22. **Far Eastern Economic Rewiew**, September 17-23, 1982.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย